

ΟΙ ΠΡΩΗΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.

Η περίπτωση των στρατοπέδων Π. Μελά και Κόδρα στη Θεσσαλονίκη.

Η εξέλιξη του αστικού χώρου της Θεσσαλονίκης είτε ως προϊόν πολεοδομικού σχεδιασμού είτε ως αυθαίρετη δόμηση είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη μεγάλων εκτάσεων στρατωνισμού στον ιστό της πόλης. Οι εκτάσεις αυτές που χωροθετήθηκαν κατά την περίοδο της ίδρυσής τους έξω από την πόλη αποτελούν σήμερα ελεύθερους χώρους για την επανάχρηση των οποίων έχουν δρομολογηθεί οι πρώτοι προβληματισμοί και σχεδιασμοί.

Αναμφίβολα πρόκειται για εκτεταμένα γήπεδα με ιδιόμορφο χαρακτήρα λόγω της κατά προορισμό χρήσης τους που η «αξιοποίησή» τους αποτελεί πρόκληση και στοίχημα, κατά πόσο δηλαδή η ένταξή τους στη ζωή της πόλης θα μπορέσει να αποδεσμευτεί από την ισχύουσα πρακτική του κατακερματισμού του ελεύθερου χώρου και της ανέγερσης νέων οικοδομικών μονάδων.

Εάν αναλογιστεί κανείς τη μεθοδολογία διαχείρισης ελεύθερων γηπέδων της πόλης και ειδικότερα των εκτεταμένων οικοπεδικών χώρων διατηρητέων κτιρίων και συγκροτημάτων, που η δόμησή τους αποτελεί σχεδόν μονόδρομο ενώ ο προβληματισμός επικεντρώνεται στο μορφολογικό σχεδιασμό των νέων κατασκευών, αν επί πλέον λάβει υπόψη, ότι η έλλειψη μακροχρόνιου προγραμματισμού έχει στερήσει την πόλη από κοινωφελείς και κοινόχρηστες κτιριακές υποδομές, σε συνδυασμό με την παράμετρο της ανταποδοτικότητας όσον αφορά την αξία γης των στρατοπέδων, εύκολα θα αναγνωρίσει το βασικό άξονα της διαχείρισης τους στο μέλλον.

Ωστόσο, όταν η πυκνοδομημένη πόλη διαθέτει σήμερα αυτές τις πολύτιμες νησίδες με τη χαμηλή δόμηση και το πράσινο, εύκολα επίσης θα αναγνωρίσει ως αναγκαία υπερκείμενη αρχή, **το σεβασμό και τη διατήρηση του αδόμητου χώρου τους ως τέτοιου και την εγκατάσταση των νέων χρήσεων στα υφιστάμενα κτίρια μετά από τις απαραίτητες βελτιώσεις.** Ο βαθμός ωριμότητας της τοπικής κοινωνίας και των συντελεστών διαχείρισης των εγκαταλειμμένων σήμερα στρατοπέδων, θα προδιαγράψει την επιλογή προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση.

Πέρα από την πολεοδομική, χωροταξική και οικολογική σημασία των εκτάσεων αυτών, οι υφιστάμενες κτιριακές υποδομές τους αποτελούν ιστορικές μαρτυρίες μιας λειτουργίας που σηματοδότησε στο παρελθόν τη ζωή της πόλης. Εγκαταλειμμένα σήμερα κελύφη αποτελούν ένα αξιόλογο αρχιτεκτονικό απόθεμα και επομένως ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο στο τομέα της διαχείρισης του χώρου στον οποίο εντάσσονται. Κατασκευές με στρατιωτικό προορισμό – κοιτώνες, μαγειρεία, διοικητήρια, αποθήκες, στάβλοι κ.τ.λ. - ακολουθούν μια αρχιτεκτονική που υπόκειται στις λειτουργικές τους απαιτήσεις, αλλά και μια άρτια κατασκευαστική δομή.

Από το σύνολο των παραμέτρων που θα επηρεάσουν στο μέλλον το σχεδιασμό και την επανάχρηση των στρατοπέδων της πόλης θα επικεντρωθούμε στην ιστορική παράμετρο δύο εξ αυτών, για τα οποία η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας επεξεργάστηκε τη σχετική τεκμηρίωση, προκειμένου να προωθηθούν οι υποθέσεις του χαρακτηρισμού τους ως «ιστορικών τόπων» και κτιρίων τους ως νεωτέρων μνημείων.

Πρόκειται για το πρώην Στρατόπεδο Κόδρα στο Δήμο Καλαμαριάς και το πρώην Στρατόπεδο Π. Μελά στο Δήμο Σταυρούπολης, χώροι που αποτέλεσαν ήδη αντικείμενο σχεδιασμού.

Ο πρώτος στο πλαίσιο αρχιτεκτονικού διαγωνισμού ιδεών το 1995 και ο δεύτερος στο πλαίσιο διαγωνισμού ιδεών που ανατέθηκε από τον ΟΠΠΕΘ'97 και αφορούσε το «δutyτικό τόξο» της Θεσσαλονίκης που στην καρδιά του κυριαρχεί το στρατόπεδο Παύλου Μελά,

μια ιδέα που ξεκίνησε από το Δήμο Σταυρούπολης και θεωρήθηκε η ελπίδα για το μέλλον της πόλης.

Ήδη μερικά χρόνια νωρίτερα ο Ο.Θ. ενέταξε στους προγραμματισμούς του τη σταδιακή αξιοποίηση και πολεοδομική οργάνωση των στρατοπέδων της πόλης μέσα από προτάσεις χρήσεων των επί μέρους ΓΠΣ, έχοντας ως αφετηρία το στρατόπεδο Φαρμάκη, με προορισμό τη χωροθέτηση του διοικητικού κέντρου των ανατολικών συνοικιών και το στρατόπεδο Στρεπενιώτη, με προορισμό τη χωροθέτηση σειράς δραστηριοτήτων αθλητισμού και διοίκησης.

Η ΕΝΜ του ΥΠΠΟ έχοντας στους στόχους της την έρευνα και αξιολόγηση αυτών των περιοχών αναφοράς στην ιστορία και την αρχιτεκτονική της πόλης, επικεντρώθηκε κατ' αρχήν στο **Στρατόπεδο Παύλου Μελά**, σε μια περίοδο πίεσης, δεδομένου ότι είχε ξεκινήσει η διάνοιξη της οδού Λαγκαδά, δράση ενταγμένη στα Ολυμπιακά έργα.

Στα τέλη του 19ου αιώνα κατασκευάζονται στη Θεσσαλονίκη μεγάλοι στρατώνες σε διάφορους ελεύθερους χώρους εκτός των τειχών της πόλης. Ένας από τους στρατώνες αυτούς είναι και ο στρατώνας πυροβολικού στην περιοχή του Στρατοπέδου Παύλου Μελά, κατασκευασμένος μεταξύ των ετών 1890 και 1905. Οι εγκαταστάσεις του προέκυψαν μετά την αγορά το 1890 από το Τουρκικό Δημόσιο του αντίστοιχου οικοπέδου έκτασης 49 τουρκικών στρεμμάτων από τη Σαφιγιέ Χανούμ, με όρια τη κεντρική αμαξιτή οδό (μετέπειτα Λαγκαδά) στα δυτικά, το ρέμα στα ανατολικά και νότια, και από δύο πλευρές αγρό της ίδιας ιδιοκτήτριας.

Το 1885 ο ταγματάρχης του Μηχανικού Νικόλαος Σχινάς, περιοδεύοντας στη Μακεδονία αναφέρει στις οδοιπορικές του σημειώσεις που εκδόθηκαν το 1886 για τον χώρο όπου αργότερα εγκαταστάθηκε το Στρατόπεδο : *« δεξιόθεν της οδού δεξαμενή, παρά την οποία το θέρος κατασκηνώνει το ιππικόν»*. Περίπου είκοσι χρόνια αργότερα ο Γεώργιος Χατζηκυριάκος περιγράφει τις νέες εγκαταστάσεις του στρατοπέδου ως εξής : *« Προελαύνοντες μικρόν ανωφερώς, παρερχόμεθα δεξιόθεν σειρά και αλληλουχίαν νεοκτίστων του πυροβολικού στρατώνων μετά σταύλων, κήπων και αποθηκών πυρομαχικών»*. Ο Π. Κοντογιάννης, στο «Μακεδονικό Ημερολόγιο» του 1911 αναφέρεται και στην τυπολογία των στρατώνων πυροβολικού σημειώνοντας ότι κτίστηκαν *«κατά γερμανικά υποδείγματα»*. Η παρατήρηση αυτή δεν είναι μακριά από την αλήθεια αν ανατρέξει κανείς στο γεγονός ότι την περίοδο αυτή γερμανοί στρατιωτικοί αναλαμβάνουν την ευθύνη της αναδιοργάνωσης και του εκσυγχρονισμού του τουρκικού στρατού.

Ο νέος στρατώνας έδωσε το όνομά του και στην αμαξιτή οδό επί της οποίας είχε κτισθεί και η οποία συνέδεε την Θεσσαλονίκη με το Λαγκαδά και τη Καβάλα. Κατά τη καταγραφή των δρόμων της συνοικίας Τσαϊρ το 1906 η οδός κατονομάζεται ως Λεωφόρος Torcu Kislasi (του στρατοπέδου Πυροβολικού).

Ο Τρύφων Ευαγγελίδης, στο βιβλίο του «Νέα Ελλάς» το 1913 περιγράφει τους στρατώνες ως εξής : *«Αλλά το καύχημα των επ' ολίγον ισχυσάντων Νεοτούρκων είναι οι στρατώνες του πυροβολικού, οίτινες, εκτός του ρυθμού, όστις δεν έχει τι το τουρκικόν, παρουσιάζουν τοιαύτην τελειότητα των διαμερισμάτων και εν γένει των πάντων, ώστε βεβαίως θα εξελάμβανέ τις ότι πρόκειται περί ιδρύματος Ευρωπαϊκού Κράτους.»*

Το 1912 στο στρατόπεδο εγκαθίσταται ο ελληνικός στρατός και η πρώτη χρήση του είναι για το στρατωνισμό μονάδων πυροβολικού και για την αεροπορική άμυνα. Την ίδια εποχή αποδίδεται στο Στρατόπεδο το όνομα του Μακεδονομάχου Παύλου Μελά.

Το 1931 το Στρατόπεδο του Παύλου Μελά επεκτείνεται προς το βορρά, με στόχο τη δημιουργία πεδίου ασκήσεων των τότε συνταγμάτων πυροβολικού.

Κατά την γερμανική κατοχή το Στρατόπεδο λειτούργησε σαν φυλακή και προθάλαμος εκτελέσεων. Συνδέθηκε στενά με τη φυσική τούμπα που βρισκόταν απέναντι, εκεί όπου σήμερα η αρχή της οδού Πεσόντων Ηρώων. Η τούμπα ισοπεδώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Στις πλαγίες της στήνονταν οι μελλοθάνατοι. Στα χώματα της τούμπας στήθηκε άτυπα και το νεκροταφείο των εκτελεσθέντων, από τους συγγενείς τους. *(πληροφορίες από το αρχείο του Σπύρου Λαζαρίδη, εκπαιδευτικού και Δημοτικού Συμβούλου Δήμου Σταυρούπολης).*

Από μαρτυρίες που κατέγραψε στο ημερολόγιό του ο Λεωνίδας Γιασημακόπουλος, ο οποίος περιγράφει πλήρως τη ζωή στο στρατόπεδο κατά την κατοχή, ως θανατοποινίτης, επιβεβαιώνεται ότι σε χώρο γειτονικό στο στρατόνα διέμεναν όσοι έγκλειστοι προορίζονταν να ταξιδέψουν στη Γερμανία για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Το Στρατόπεδο Παύλου Μελά περιβάλλεται σήμερα από τις οδούς Λαγκαδά (δυτικά), Λεβαντή (βόρεια), Π.Μελά και Αγίας Μαρίνας (ανατολικά στα όρια με τους Δήμους Πολίχνης και Νεάπολης) και Δαβάκη (νότια στα όρια με τον Δήμο Νεάπολης).

Το νότιο τμήμα του σημερινού στρατοπέδου που αντιστοιχεί στο παλαιό τουρκικό στρατόπεδο, έκτασης 247.369 τ.μ., έχει περιέλθει το 1929 στο ΤΕΘΑ με βάση το Νόμο 4407/29. Το βόρειο τμήμα έκτασης 165.570 τ.μ. είναι απαλλοτριωθείσα το 1931 έκταση υπέρ και με δαπάνη του ελληνικού δημοσίου για την επέκταση του στρατοπέδου και για τη δημιουργία πεδίου ασκήσεων των τότε Συνταγμάτων Πυροβολικού. Το μέγιστο μέρος της ως άνω έκτασης ανήκε στην οικογένεια Ιακώβ Σαούλ Μοδιάνο και ελάχιστο σε μικροϊδιοκτήτες. Για τις μικροϊδιοκτησίες κατεβλήθη αποζημίωση το 1939 αλλά η έκταση δεν κατελήφθη από την στρατιωτική υπηρεσία. Το 1966 μεταβιβάστηκε στο ΤΕΘΑ η έκταση που ανήκε στους κληρονόμους Μοδιάνο. Το 1992 οι διεκδικήσεις των κληρονόμων Μοδιάνο διαγράφηκαν με απόφαση του μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης. Το 1996 η ΔΕΗ αγόρασε 4.080 τ.μ. στα βόρεια του Στρατοπέδου για τη δημιουργία υποσταθμού.

Στο Στρατόπεδο στεγαζόταν μέχρι την απομάκρυνσή του Υπηρεσίες και εγκαταστάσεις της 9^{ης} Ταξιαρχίας Υποστηρίξεως, του Στρατιωτικού Ταχυδρομείου, Υπηρεσίες του ΓΕΕΘΑ όπως Στρατιωτικές Φυλακές, Φρουραρχείο, Κέντρο Διερχομένων, η 154η Μοίρα Βαρέος Πυροβολικού, Κτίριο Διερχομένων και ΣΤΕΠ (Σταθμός Επειγόντων Περιστατικών), κ.α.

Στο στρατόπεδο διασώζονται σήμερα κτίρια στρατιωτικά διαφόρων εποχών. Τα παλαιότερα και πλέον σημαντικά από πλευράς μορφολογικής και τυπολογικής κτίρια του αρχικού στρατοπέδου (1890-1905) είναι το Διοικητήριο της 9^{ης} ΤΑΞΥΠ, το πρώην οθωμανικό τέμενος του τουρκικού στρατόνα και τα δύο μεγάλα διώροφα κτίρια στρατώνων με τους θαλάμους οπλιτών, διατεταγμένα σε ορθή γωνία.

Από τα υπόλοιπα κτίρια του στρατοπέδου κατά την περίοδο εγκατάστασης και επέκτασης των Συνταγμάτων Πυροβολικού του Ελληνικού Στρατού μετά το 1912, διακρίνονται για την τυπολογία τους τα κτίρια των στάβλων, των μαγειρείων, των εστιατορίων και αποθήκης επιστρατεύσεως, του πειθαρχείου- μουσείου οχημάτων, της αποθήκης οδηγών.

Χαρακτηριστικό στοιχείο του περιβάλλοντος χώρου και ιδιαίτερα στην περιοχή προς την οδό Λαγκαδά αποτελεί η φύτευση με υψηλό πράσινο που αποτελείται κυρίως από μεσογειακά πεύκα. Ιδιαίτερα προς το τμήμα της εισόδου του Στρατοπέδου στη συμβολή των οδών Λαγκαδά και Δαβάκη, η πυκνή φύτευση έχει δημιουργήσει ένα μικρό αλσύλλιο. Από πλευράς φυσικού περιβάλλοντος έχει εκλείψει, λόγω μπαζώματος για τη δημιουργία της οδού Δαβάκη, το παλιό ρέμα που διαμόρφωνε αρχικά το νότιο-νοτιοδυτικό όριο του Στρατοπέδου.

Ο χαρακτηρισμός του χώρου απασχόλησε ιδιαίτερα τα αρμόδια Όργανα του ΥΠΠΟ λόγω της έναρξης του Ολυμπιακού έργου της διάνοιξης της οδού Λαγκαδά και στο πλαίσιο αυτό, πριν από τη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων, προηγήθηκε αυτοψία από μέλη του και σύσκεψη όλων των εμπλεκόμενων φορέων που έγινε με ευθύνη και πρωτοβουλία της Προέδρου του Κεντρικού Συμβουλίου και Γενικής Γραμματέως του ΥΠΠΟ, στο κτίριο της ΤΑΞΥΠ.

Με βάση τη γνωμοδότηση του εν λόγω Συμβουλίου (αρ. Πράξης 17/11-9-03) εκδόθηκε η Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/Γ/532/64683/19-11-03 (ΦΕΚ 1786/τΒ/2-12-03) σύμφωνα με την οποία ,

«α) Χαρακτηρίστηκαν ως μνημεία τα κελύφη των δύο κτιρίων στρατωνισμού του Στρατοπέδου διότι σηματοδοτούν το χώρο, λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, κοινωνικής, τεχνικής και εν γένει ιστορικής και επιστημονικής σημασίας τους.

β) Χαρακτηρίστηκε ως μνημείο ολόκληρο το κτίσμα του Οθωμανικού Τεμένους, λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, τεχνικής και εν γένει ιστορικής και επιστημονικής σημασίας του.

γ) Χαρακτηρίστηκε το παλαιότερο τμήμα του Στρατοπέδου ως «ιστορικός τόπος», που ορίζεται δυτικά από την οδό Λαγκαδά, στα νότια από την οδό Λαβάκη, στα βόρεια και ανατολικά από τα σημεία Α-Β-Γ-Δ-Ε-Ζ-Η-Α του ρυμοτομικού σχεδίου του Οργανισμού Ρυθμιστικού Θεσσαλονίκης έτους 2002 (Οργάνωση χώρου Στρατοπέδου «Παύλου Μελά»), διότι είναι ο πυρήνας του αρχικού στρατοπέδου που χρονολογείται στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας και είναι ένα από τα πρώτα δείγματα οργανωμένου στρατοπέδου σε έδαφος ελληνικό. Επίσης, αποτελεί χώρο ιστορικών γεγονότων της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, στον οποίο περιέχονται αξιόλογα κτίρια μεταγενέστερα του 1830.»(εικ.1)

Το Κτίριο Διοίκησης της 9^{ης} ΤΑΞΥΠ δεν χαρακτηρίστηκε λόγω των έργων διάνοιξης της οδού Λαγκαδά δεδομένου ότι ένα τμήμα του εντάσσεται στην απαλλοτριωθείσα για το σκοπό αυτό ζώνη.

Πρόκειται για διώροφο επίμηκες κτίριο χωροθετημένο κάθετα στην κύρια οδική αρτηρία της οδού Λαγκαδά. Το ισόγειο διαμορφώνεται σε εσοχή στην κύρια όψη καθώς στην πρόσοψη κατασκευάζεται κιονοστοιχία τετραγωνικών σε κάτοψη υποστυλωμάτων, τα οποία φέρουν τον όροφο. Εσωτερικά υπάρχει σειρά χυτοσιδηρών υποστυλωμάτων κυκλικής διατομής τα οποία στηρίζουν τον όροφο και τα οποία παρουσιάζουν χαρακτηριστικό κιονόκρανο σε αναπαράσταση άνθους λωτού. Το ισόγειο διαιρείται σε δύο κύρια τμήματα από το κεντρικό κλιμακοστάσιο. Ο όροφος έχει αντίστοιχη διαίρεση και πρόσθετο διαχωρισμό με τον κεντρικό διάδρομο κατά μήκος του κτιρίου. Στη βόρεια όψη δημιουργείται προεξοχή κατά τον κεντρικό άξονα που περιλαμβάνει βοηθητικούς χώρους. Εξωτερικά το κτίριο παρουσιάζει τυπικά εκλεκτικιστικά στοιχεία σε απλοποιημένη μορφή με κύριο χαρακτηριστικό τη συμμετρία

Λόγω της ένταξης του κτιρίου στον κηρυγμένο «ιστορικό τόπο» η κατεδάφισή του εξετάστηκε από το Τοπικό Συμβούλιο. Η εισήγηση της Εφορείας ήταν η έγκριση κατεδάφισης του τμήματος που εντάσσεται στην απαλλοτριωθείσα ζώνη με όρους, που αφορούσαν την περαιτέρω αποκατάσταση του κτιρίου (εικ. 2). Μετά την ομόφωνη γνωμοδότηση του Συμβουλίου (αρ. πράξης 324/17-5-04) εκδόθηκε η Απόφαση αρ. πρ. 1341/26-5-04 της Εφορείας. Παράλληλα προτείναμε αρμοδίως την επανάχρηση του τμήματος που διασώθηκε ως εκθετήριο της ιστορίας του στρατοπέδου, η οποία και έγινε αποδεκτή από τη Δ/ση Υποδομής του ΓΕΣ.

Το κτίριο του πρώην οθωμανικού τεμένους του στρατώνα είναι τοποθετημένο έκκεντρα ως προς τα υπόλοιπα, είναι ορθογωνικό σε κάτοψη διαστάσεων 18,15 X 13,45 μ. με μικρή προεξοχή στον κεντρικό άξονα, προς την ανατολή (εικ.3). Στον όροφο διατηρείται η διαμόρφωση του ιερού (μυχράμπ) με τοξωτή απόληξη καθ' ύψος και

επίστεψη με οδοντωτή ταινία. Πλαισιώνεται από γύψινους ημικίονες με κορινθιακά κιονόκρανα. Η οροφή φέρει διακόσμηση (με ταινίες ξύλινες σε φυτικά σχέδια) με υποδιαιρέσεις ψευδοφατνωμάτων. Πάνω από την είσοδο του κυρίως χώρου του τζαμιού στον όροφο υπάρχει ενσωματωμένη λίθινη επιγραφή σε παλαιοτουρκική γραφή. Η χρονολογία που διακρίνεται, κατά πάσα πιθανότητα είναι το 1321 έτος Εγίρας που αντιστοιχεί στο έτος 1905. Το στοιχείο αυτό τεκμηριώνει το γεγονός ότι το συγκεκριμένο τέμενος είναι το τελευταίο κτίσμα του είδους που κατασκευάστηκε στη Θεσσαλονίκη πριν από την απελευθέρωσή της από τον ελληνικό στρατό.

Το κτίριο ήταν αρχικά κατάγραφο με τοιχογραφίες όπως αποδεικνύεται από τμήμα αρχικής τοιχογράφησης κάτω από το τελευταίο στρώμα επιχρωματισμού στον όροφο.

Λόγο του χαρακτηρισμού του ως μνημείου απαιτήθηκε σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία η ολόσωμη μετακίνησή του, η οποία και πραγματοποιήθηκε μετά τις απαραίτητες εγκρίσεις τον Ιούνιο του 2005, σύμφωνα με μελέτη που συντάχθηκε από τον μηχανικό Δημήτριο Κορρέ. Η μετακίνηση έγινε κατά την κατεύθυνσή του, προς το εσωτερικό του στρατοπέδου και σε απόσταση 25μ. περίπου από την αρχική του θέση. Όπως αναφέρει η τεχνική έκθεση της προμελέτης, η τιμή για τη μελέτη και την εκτέλεση της εργασίας μεταφοράς προεκτιμήθηκε σε 700.377,20 €.

Τα δύο επιμήκη κτίρια του στρατώνα (εικ.4) που διαμορφώνουν το κεντρικό πυρήνα του στρατοπέδου, είναι και τα πλέον εντυπωσιακά κτίρια του συνόλου κυρίως λόγω του μεγέθους τους και έχουν την ίδια τυπολογία και μορφολογία. Τόσο στο ισόγειο όσο και στον όροφο διαχωρίζονται οι επιμήκεις χώροι των κοιτώνων οπλιτών με διπλή κιονοστοιχία. Διακρίνονται εξωτερικά από νεοκλασικίζοντα χαρακτηριστικά, οι ακμές τονίζονται με πεσσούς και οι λιτές όψεις διατρέχονται στο άνω τμήμα τους από κυματοειδές γείσο. Τα μόνα στοιχεία που τονίζονται είναι οι κεντρικές είσοδοι των κτιρίων οι οποίες εξέχουν σε κάτοψη και κατά τις δύο όψεις στο ένα κτίριο, ενώ κατά τη μια όψη στο δεύτερο.

Η περιοχή του πρώην **Στρατοπέδου Μακεδονομάχου Καπετάν Κόδρα** βρίσκεται στο Καραμπουρνάκι του Δήμου Καλαμαριάς απέναντι από το «παλατάκι» Κυβερνείο της Θεσσαλονίκης κτίσμα χαρακτηρισμένο από το ΥΜΑΘ ως διατηρητέο (ΦΕΚ 397/τ.Δ/29-5-01)

Το Καραμπουρνάκι και η ευρύτερη περιοχή του ήταν μια από τις τοποθεσίες της Θεσσαλονίκης όπου εγκαταστάθηκαν οι Συμμαχικές Δυνάμεις κατά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Αρχές του 1916 δημιουργείται στα ανατολικά της Θεσσαλονίκης, στην περιοχή της Μίκρας, η κυριότερη βάση των συμμάχων. Για τη σύνδεσή της με την καινούργια προβλήτα του λιμανιού κατασκευάζεται τον Ιανουάριο του ιδίου έτους η κυριότερη σιδηροδρομική γραμμή. Στη Μίκρα δημιουργούνται κυρίως νοσοκομεία. Οι στρατωνισμοί της Καλαμαριάς αποτελούνταν από 150 μεγάλα παραπήγματα. Στο σημερινό στρατόπεδο Νταλίπη υπήρχε καλικοποιείο. Στη σημερινή οδό Τάκη Οικονομίδη είχε διαμορφωθεί αεροπορική βάση με διάδρομο προσγειώσεως, συνεργείο επισκευής και παραπήγματα προσωπικού εκεί περίπου όπου βρίσκονται οι σημερινές ιδιοκτησίες της οικογένειας Κονιόρδου. Η τσιμεντένια βάση της αποβάθρας κοντά στη στάση «Βερβελίδη» κατασκευάστηκε ώστε να φέρει γερανό ο οποίος ξεφόρτωνε από τα πλοία ανταλλακτικά αεροπλάνων. Στην Νέα Κρήνη, όπου σήμερα το γήπεδο του αθλητικού συλλόγου ΗΡΑΚΛΗΣ ήταν μέχρι το 1933 η βάση εκπαίδευσεως αεροπόρων.

Στα Οδοιπορικά Μακεδονίας του ταγματάρχη του Μηχανικού Νικολάου Σχινά, που εκδόθηκαν το 1886, αναφέρονται στοιχεία για την αμυντική θωράκιση της πόλης της Θεσσαλονίκης στα τέλη του 19ου αιώνα. Μνημονεύονται εκτός των προμαχώνων και

Φρουρίων εντός και περί την τότε πόλη της Θεσσαλονίκης (Φρούριο Βαρδαρίου, Επταπύργιο, Λευκός Πύργος, κ.α.) και τα επάκτια νεώτερα οχυρώματα του Μεγάλου και Μικρού Καραμπουρνού (Μεγάλου και Μικρού Εμβόλου).

«... Πλην των οχυρωμάτων τούτων κατεσκευάσθησαν επάκτια οχυρώματα επί των άκρων του Μεγάλου και του Μικρού Καραμπουρνού κειμένων εις απόστασιν του μεν 9 μιλίων, του δε 6 από του λιμένος, δεσπόζοντα δε της εισόδου του λιμένος, αλλ' εισέτι δεν ετοποθετήθησαν επ' αυτών τα αναμενόμενα εκ Κωνσταντινουπόλεως μεγάλα τηλεβόλα»

Για το έμπυχο δυναμικό των οχυρωμάτων αναφέρει, *«... Επί του Μεγάλου και Μικρού Καραμπουρνού τάγμα μηχανικού ουχί πλήρες».*

Τα επάκτια οχυρά του Μικρού και του Μεγάλου Εμβόλου κατασκευάζονται εποχή κατά την οποία ο Ελληνικός στρατός και στόλος αναμορφώνονται με πρωτοβουλία του Τρικούπη. Κατά την ίδια εποχή η Θεσσαλονίκη αποκτά σύγχρονους στρατώνες και αναδεικνύεται στο μεγαλύτερο επιτελικό κέντρο της Νότιας Βαλκανικής. Η πατρότητα των σχεδίων των παράκτιων οχυρών Μικρού και Μεγάλου Καραμπουρνού αποδίδεται σε Γερμανούς Τεχνικούς. Τα οχυρά του Μεγάλου Εμβόλου με τον περιβάλλοντα χώρο τους έχουν χαρακτηριστεί ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία (ΦΕΚ 595/τ.Β'/16-06-98). Ενώ τα οχυρά στο Μεγάλο Έμβολο (Αγγελοχώρι και Τούζλα) έχουν διατηρηθεί μέχρι σήμερα, το οχυρό στο Μικρό Έμβολο (Καραμπουρνάκι) καταστράφηκε κατά τις εργασίες ανέγερσης της Βασιλικής Κατοικίας (Μικρό Παλατάκι) στην ίδια θέση.

Η έκταση του στρατοπέδου (εικ.5) υπήρξε αρχικά τουρκικό στρατόπεδο, περιήλθε στα Αγγλικά και Γαλλικά στρατεύματα και παραχωρήθηκε μετά την απελευθέρωση στον Ελληνικό Στρατό. Λειτουργήσε ως ελληνικό στρατόπεδο για 80 περίπου χρόνια (εικ.6). Κατά την τελευταία αυτή περίοδο κατασκευάστηκαν οι αποθήκες K7,K8,K9,K10, οι στάβλοι K28,K29, τα μαγειρεία K26, το κεντρικό κτίριο διοίκησης K14, το κτίριο ψυχαγωγίας K18, η σχολή ιππικού K22, το κτίριο της βόρειας εισόδου K2, τα πιο χαρακτηριστικά από τα 32 συνολικά κτίρια του στρατοπέδου (εικ.7). Διακρίνονται ανάλογα με την παλαιότητα και το λειτουργικό τους προορισμό διάφορες κατασκευαστικές τεχνικές, όπως ξυλόπηκτα υποστυλώματα που ενσωματώνονται στην τοιχοποιία, «οδοντωτές» κορνίζες στέγης από τούβλα, πλαισιώσεις ανοιγμάτων και γωνιόλιθοι από σοβά και συνιστούν ένα ομοιογενή χώρο με αρχιτεκτονική και ιστορική σημασία.

Σήμερα εκτός από το κλιμάκιο του NATO που χρησιμοποιεί νέα κτίρια κατασκευασμένα στον ίδιο χώρο, οι υπόλοιπες στρατιωτικές μονάδες έχουν μεταφερθεί από το 1991, αφήνοντας πίσω τους εγκαταλειμμένες τις αντίστοιχες κτιριακές εγκαταστάσεις.

Ένα τμήμα του γηπέδου 40 περίπου στρεμμάτων έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος (ΦΕΚ 727/τβ'/27-08-95). Οι πρώτες αρχαιολογικές ενδείξεις επισημάνθηκαν από τους Γάλλους και Άγγλους που στρατοπέδευαν εκεί στις αρχές του αιώνα και σημαντικά ευρήματα της περιοχής έχουν μεταφερθεί σε μουσεία και συλλογές του εξωτερικού. Σύμφωνα με την Αρχαιολογική Υπηρεσία πρόκειται για αρχαίο παραθαλάσσιο οικισμό μεγάλης ιστορικής σημασίας. Εικάζεται ότι εκεί πρέπει να βρισκόταν το πόλισμα της Αλίας Θέρμης.

Η περιοχή είναι σχετικά ομαλή, με μικρούς λόφους και παλιά ρέματα και μόνο σε ορισμένα σημεία της παραλιακής ζώνης παρουσιάζει απότομες κλίσεις. Καλύπτεται κατά ένα μέρος, κυρίως προς την παραλιακή ζώνη και στον άξονα βορρά –νότου μεταξύ των κτισμάτων, από μεμονωμένα δένδρα και συστάδες πεύκων, κυπαρισσιών και ακακιών.

Πρόκειται για ένα σπουδαίο ελεύθερο χώρο του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης από πλευράς μεγέθους, θέσεως και φυσικής ομορφιάς.

Ολόκληρη η περιοχή του στρατοπέδου Κόδρα είχε χαρακτηριστεί ως «κοινόχρηστο πράσινο» με απόλυτη προστασία (Β.Δ. 28-4-1966 ΦΕΚ389/τΔ/9-5-66) όπως εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα (Π.Δ. 25-1-1983 ΦΕΚ 58Δ/14-3-83) μετά από Απόφαση του ΣτΕ.

Η ENM-KM εισηγήθηκε το χαρακτηρισμό της έκτασης του πρώην Στρατοπέδου Κόδρα, ως «ιστορικού τόπου» επειδή αποτελεί περιοχή οικήσεως των πρώτων πολισμάτων γύρω από τον Θερμαϊκό στους αρχαϊκούς χρόνους, για να μετατραπεί αργότερα από τον 19ο αιώνα μέχρι το τέλος του 20ου σε χώρο εγκατάστασης στρατιωτικών δυνάμεων. Από την τελευταία αυτή περίοδο διασώζονται τα κτίρια του στρατοπέδου, μαρτυρία του τρόπου οργάνωσης των στρατιωτικών εγκαταστάσεων στις παρυφές της πόλης. Αποτελεί δηλαδή μια έκταση στην οποία περιλαμβάνονται αξιόλογα κτίρια μεταγενέστερα του 1830, τα οποία εντάσσονται σε ένα ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον, συνιστώντας έναν ομοιογενή και χαρακτηριστικό χώρο του οποίου η προστασία επιβάλλεται λόγω της εθνολογικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής και εν γένει ιστορικής σημασίας του.

Η υπόθεση του χαρακτηρισμού του χώρου του στρατοπέδου ως «ιστορικού τόπου» εξετάστηκε από το αρμόδιο Τοπικό Συμβούλιο το Μάρτιο του 2005 και εκδόθηκε η Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/43539/1141/28-6-05 (ΦΕΚ 986/τΒ'/14-7-05). Ο προστατευόμενος χώρος ορίζεται από την παραλιακή λεωφόρο Ν. Πλαστήρα, από την οδό Παπάγου μέχρι τις κτιριακές εγκαταστάσεις των Σχολείων και το γήπεδο του «Απόλλωνος» και στα Ν.Α. από τα σημεία Α-Β-Γ-Δ-Ε-Ζ μέχρι τη συμβολή με την οδό Πλαστήρα (εικ.7).

Με το χαρακτηρισμό ως μνημείων στρατιωτικών κτισμάτων του στρατοπέδου ασχολείται η Εφορεία στην παρούσα φάση.

Τους φακέλους τεκμηρίωσης για το χαρακτηρισμό των στρατοπέδων επεξεργάστηκαν οι αρχιτέκτονες της Εφορείας Όλ. Δεληγιάννη και Αλ. Παπάζογλου.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΜΠΟΥΡΗ Α/Μ Προϊσταμένη της ENM-KM

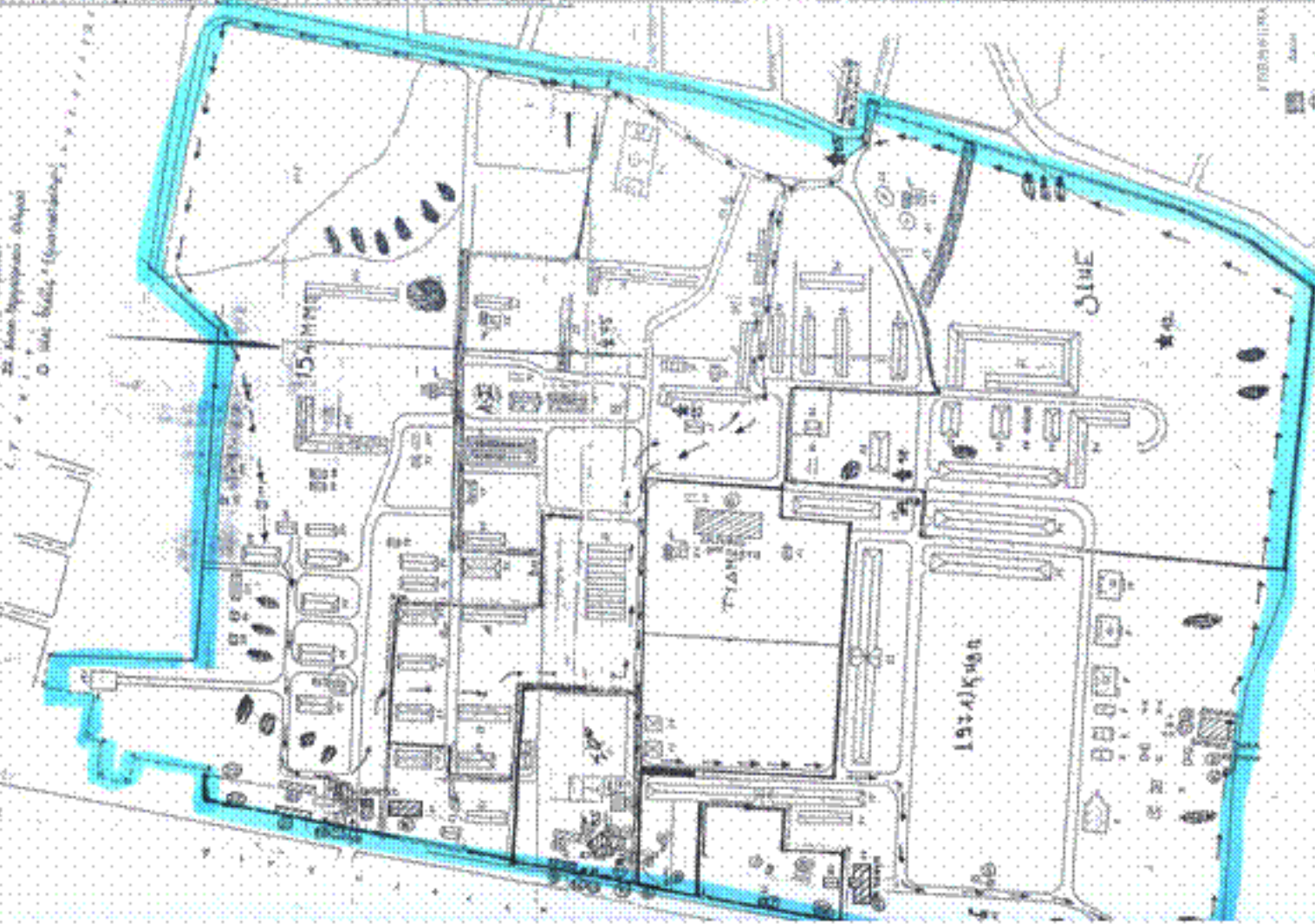
**Οι πρώην στρατιωτικές εγκαταστάσεις
ως ιστορικοί τόποι:
Η περίπτωση των στρατοπέδων Π.Μελά και Κόδρα
στη Θεσσαλονίκη**

Εισηγήτρια:
Ευαγγελία Καμπούρη
Προϊσταμένη Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων
Κ. Μακεδονίας
Υπουργείο Πολιτισμού

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΑΝΟΥ "ΠΑΥΣΗ ΜΕΛΕΤΗ"

1. Μεταβόρεια
 2. Αρδευτική Πύλη
 3. Αρδευτική Πύλη (Παλαιά)
 4. Λεωφόρος
 5. Στάση
 6. Αρδευτική Πύλη (Παλαιά)
 7. Αρδευτική Πύλη
8. Στάση
 9. Αρδευτική Πύλη
 10. Αρδευτική Πύλη
 11. Αρδευτική Πύλη
 12. Αρδευτική Πύλη
 13. Αρδευτική Πύλη
 14. Αρδευτική Πύλη
 15. Αρδευτική Πύλη
 16. Αρδευτική Πύλη
 17. Αρδευτική Πύλη
 18. Αρδευτική Πύλη
 19. Αρδευτική Πύλη
 20. Αρδευτική Πύλη
 21. Αρδευτική Πύλη
 22. Αρδευτική Πύλη
 23. Αρδευτική Πύλη
 24. Αρδευτική Πύλη
 25. Αρδευτική Πύλη
 26. Αρδευτική Πύλη
 27. Αρδευτική Πύλη
 28. Αρδευτική Πύλη
 29. Αρδευτική Πύλη
 30. Αρδευτική Πύλη
 31. Αρδευτική Πύλη
 32. Αρδευτική Πύλη
 33. Αρδευτική Πύλη
 34. Αρδευτική Πύλη
 35. Αρδευτική Πύλη
 36. Αρδευτική Πύλη
 37. Αρδευτική Πύλη
 38. Αρδευτική Πύλη
 39. Αρδευτική Πύλη
 40. Αρδευτική Πύλη
 41. Αρδευτική Πύλη
 42. Αρδευτική Πύλη
 43. Αρδευτική Πύλη
 44. Αρδευτική Πύλη
 45. Αρδευτική Πύλη
 46. Αρδευτική Πύλη
 47. Αρδευτική Πύλη
 48. Αρδευτική Πύλη
 49. Αρδευτική Πύλη
 50. Αρδευτική Πύλη
 51. Αρδευτική Πύλη
 52. Αρδευτική Πύλη
 53. Αρδευτική Πύλη
 54. Αρδευτική Πύλη
 55. Αρδευτική Πύλη
 56. Αρδευτική Πύλη
 57. Αρδευτική Πύλη
 58. Αρδευτική Πύλη
 59. Αρδευτική Πύλη
 60. Αρδευτική Πύλη
 61. Αρδευτική Πύλη
 62. Αρδευτική Πύλη
 63. Αρδευτική Πύλη
 64. Αρδευτική Πύλη
 65. Αρδευτική Πύλη
 66. Αρδευτική Πύλη
 67. Αρδευτική Πύλη
 68. Αρδευτική Πύλη
 69. Αρδευτική Πύλη
 70. Αρδευτική Πύλη
 71. Αρδευτική Πύλη
 72. Αρδευτική Πύλη
 73. Αρδευτική Πύλη
 74. Αρδευτική Πύλη
 75. Αρδευτική Πύλη
 76. Αρδευτική Πύλη
 77. Αρδευτική Πύλη
 78. Αρδευτική Πύλη
 79. Αρδευτική Πύλη
 80. Αρδευτική Πύλη
 81. Αρδευτική Πύλη
 82. Αρδευτική Πύλη
 83. Αρδευτική Πύλη
 84. Αρδευτική Πύλη
 85. Αρδευτική Πύλη
 86. Αρδευτική Πύλη
 87. Αρδευτική Πύλη
 88. Αρδευτική Πύλη
 89. Αρδευτική Πύλη
 90. Αρδευτική Πύλη
 91. Αρδευτική Πύλη
 92. Αρδευτική Πύλη
 93. Αρδευτική Πύλη
 94. Αρδευτική Πύλη
 95. Αρδευτική Πύλη
 96. Αρδευτική Πύλη
 97. Αρδευτική Πύλη
 98. Αρδευτική Πύλη
 99. Αρδευτική Πύλη
 100. Αρδευτική Πύλη

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
 ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

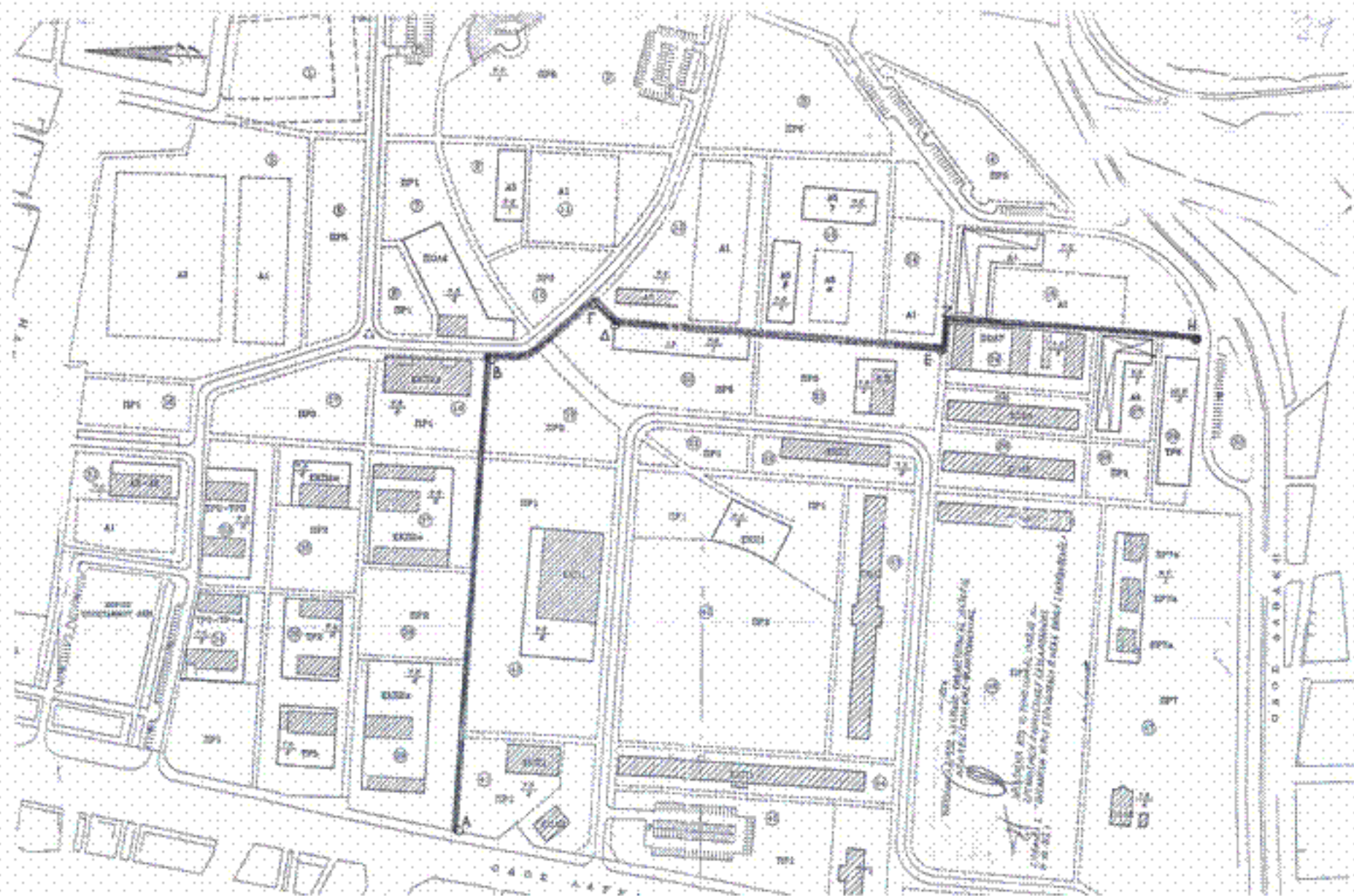
STATION ROAD

STATION ROAD

100
Arts Building

'08 6 10

'03 6 10

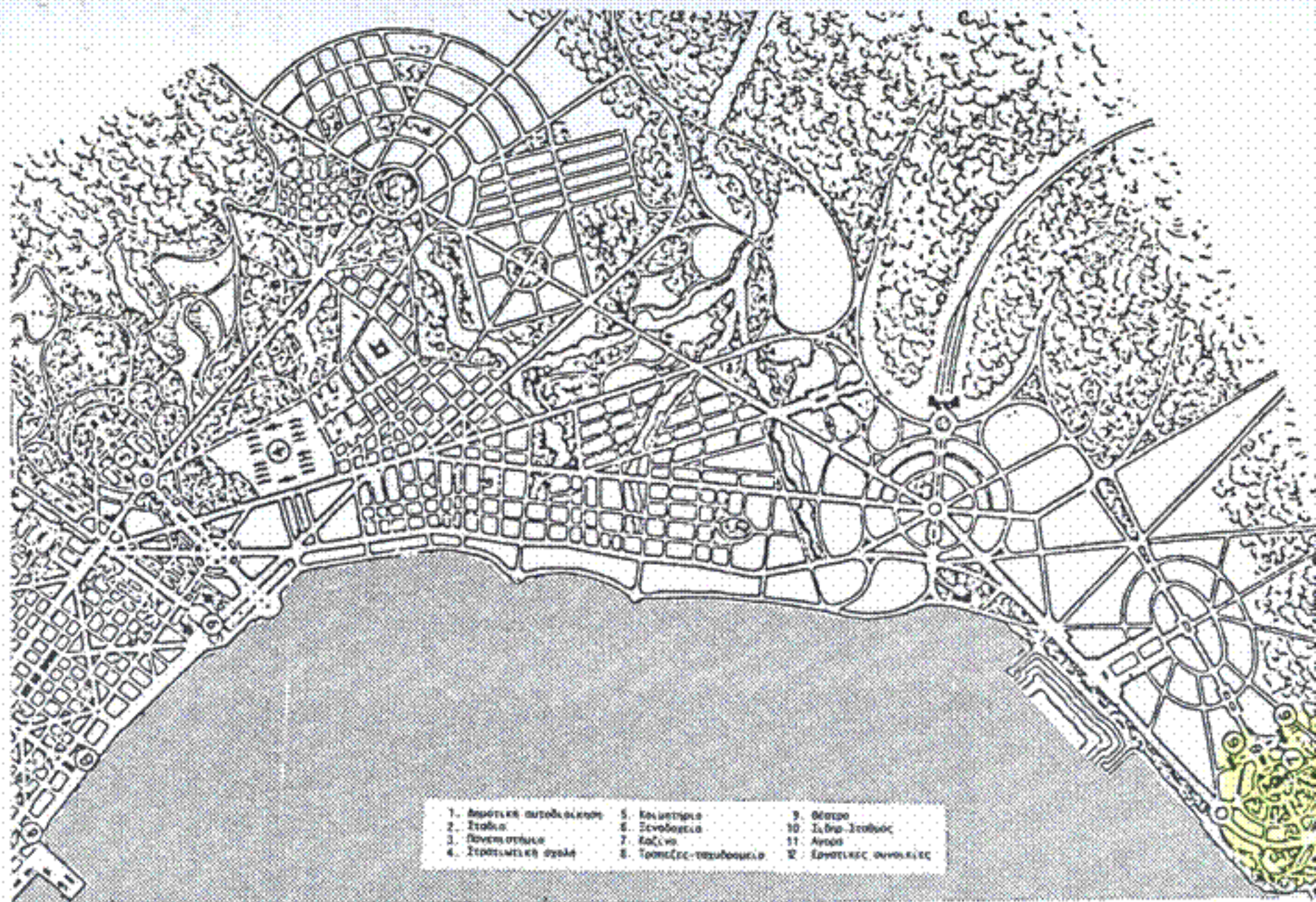
PLAN GENERAL
DE LA VILLE DE SALONIQUE

ÉCHELLE DE 1/50000

— LE MENGE —

— Directeur Général d'États —
— Colonel de Régiment —

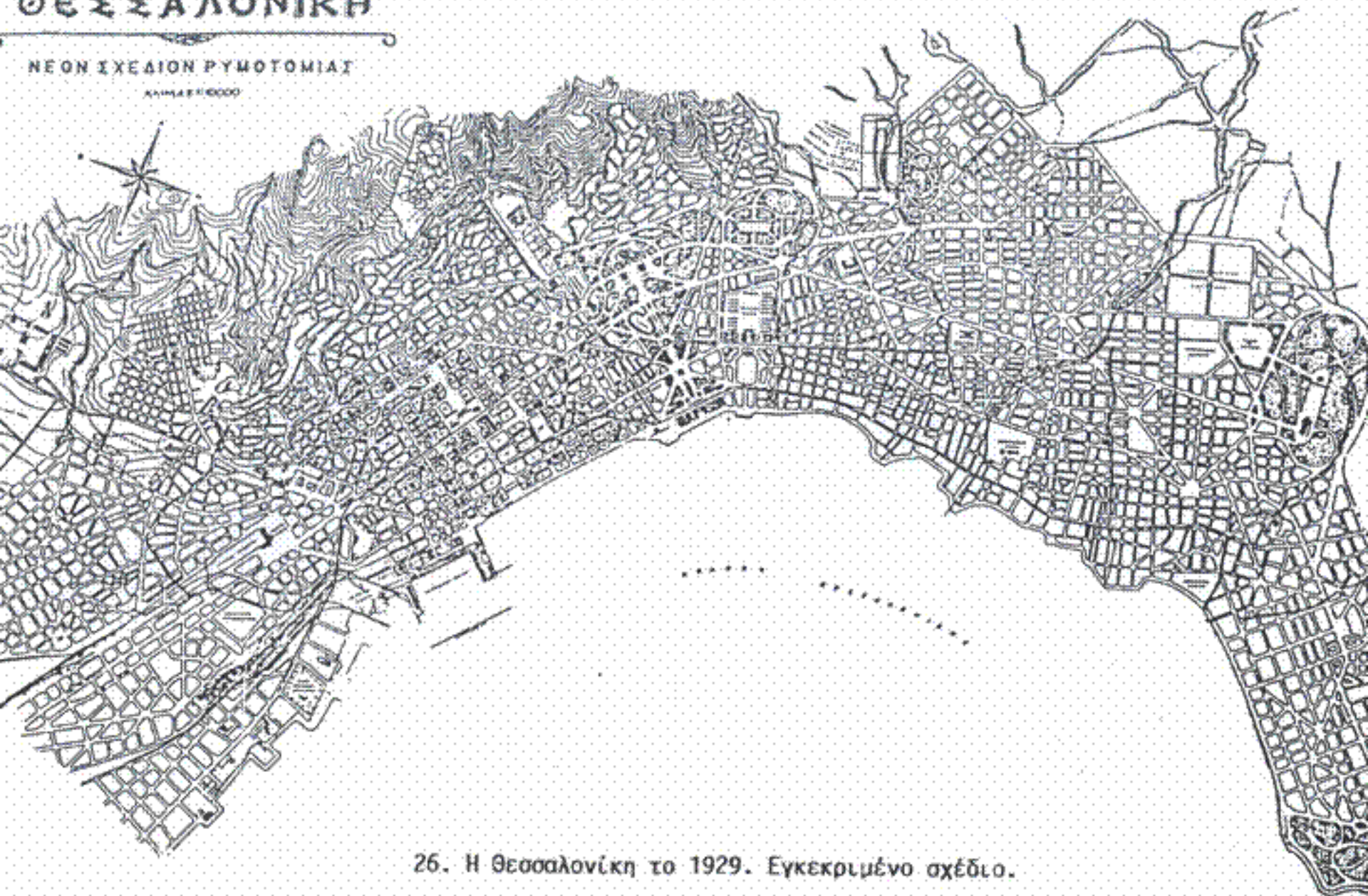

1. Αρχαία αυτοβόσκηση	5. Κολυμπήλα	9. Θέατρο
2. Στάβλι	6. Ενοβόσκια	10. Ιλίου-Σταθός
3. Πανεπιστήμιο	7. Καζίνο	11. Άγορα
4. Στρατιωτική οδό	8. Τραπεζές-ταχυδρομείο	12. Ενοικιαστές ονομασίες

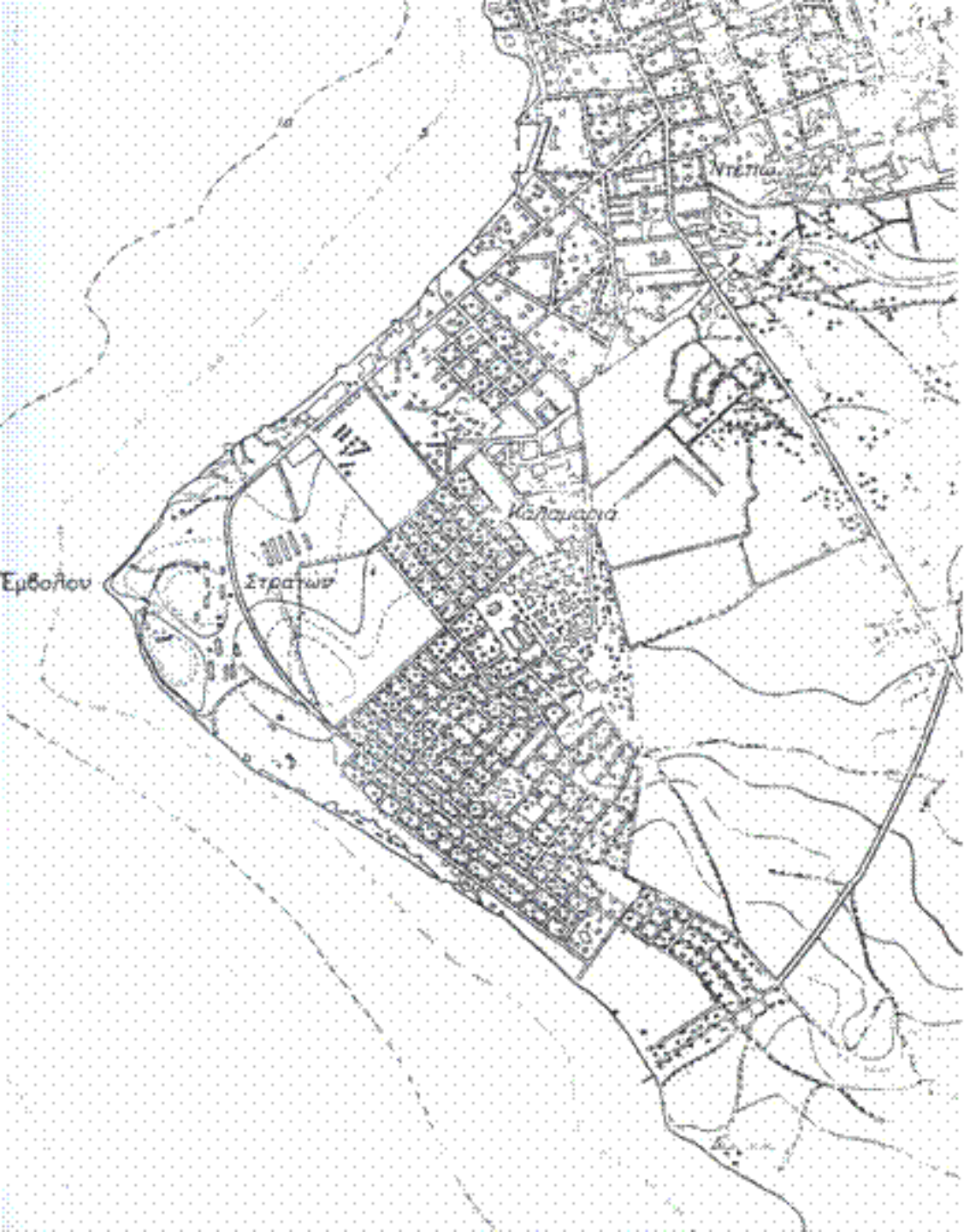
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΝΕΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΡΥΜΟΤΟΜΙΑΣ

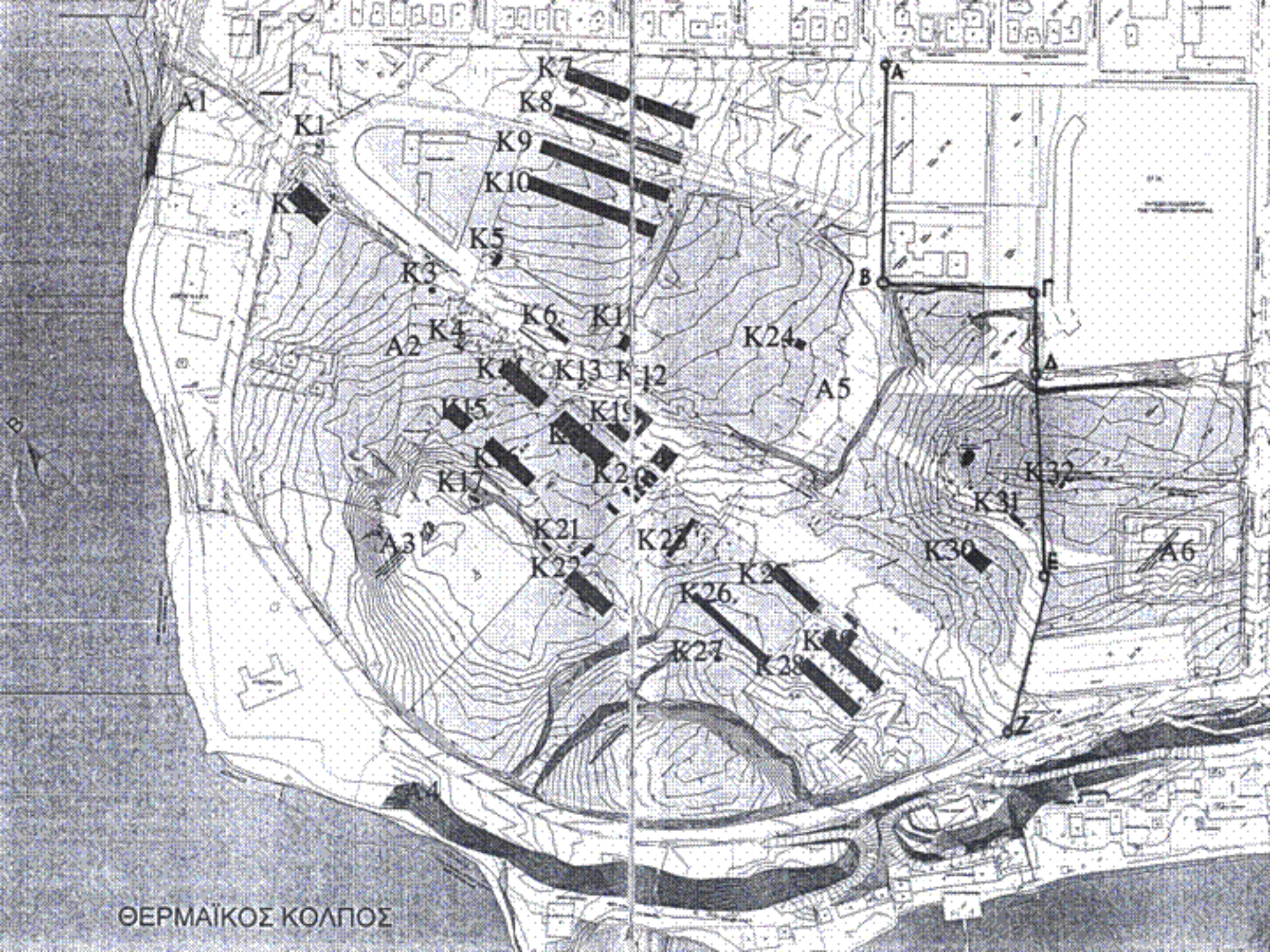
ΚΑΙΝΕΣ ΚΙΛΕΤΟΙ

26. Η Θεσσαλονίκη το 1929. Εγκεκριμένο σχέδιο.

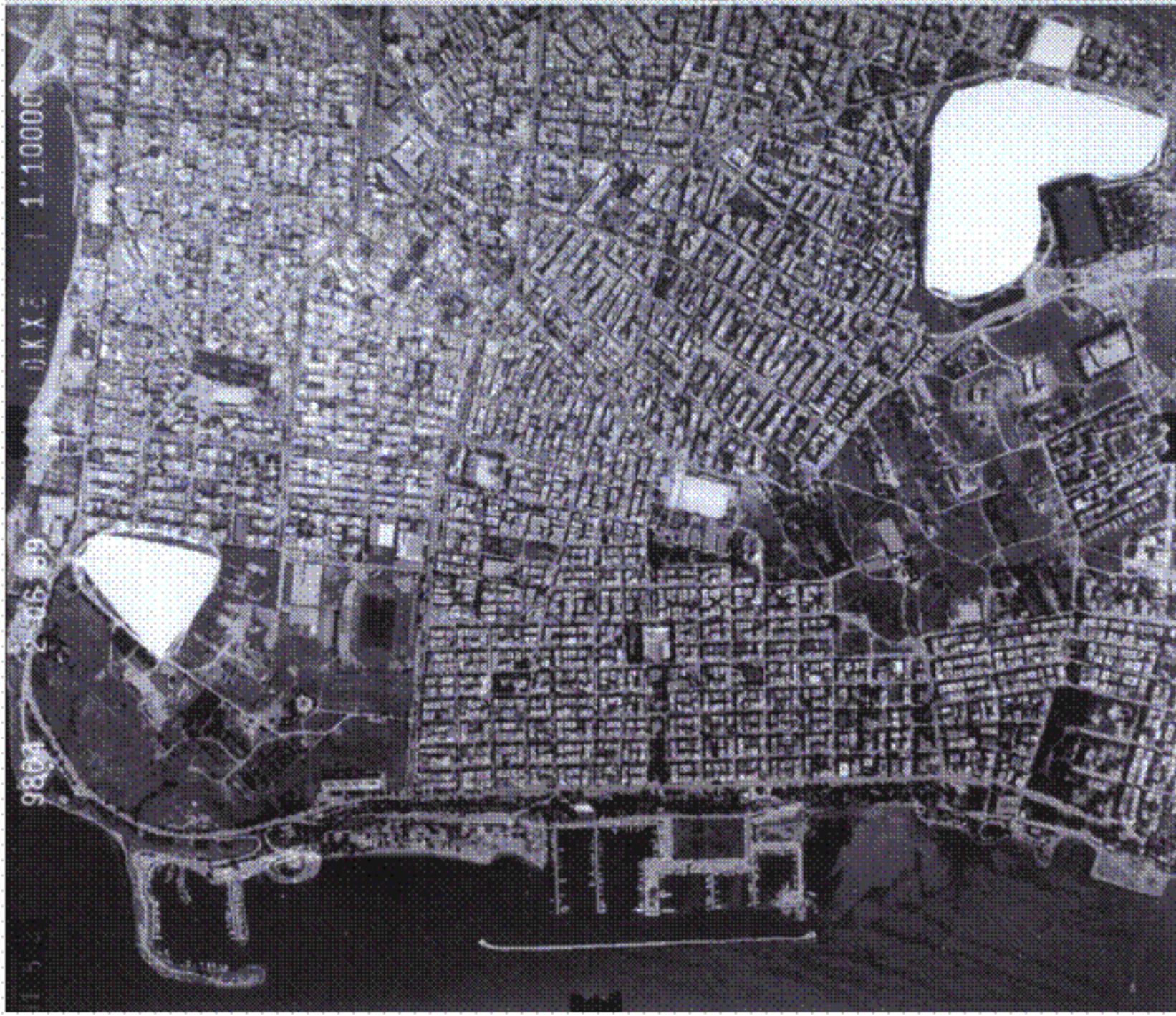

ΘΕΡΜΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

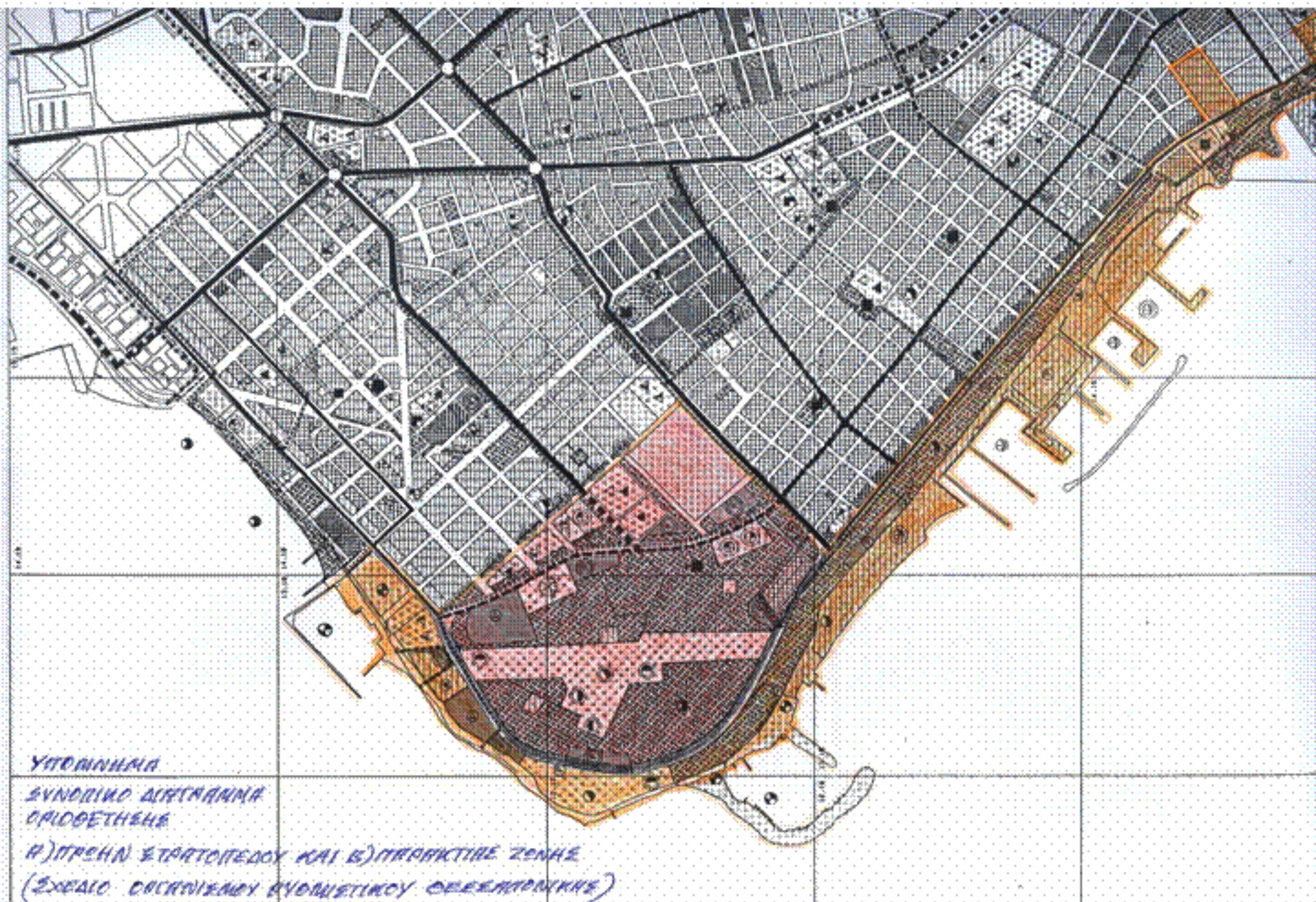

Εικ.1: Κάτοψη από θεμέλια οικοδομημάτων (Αρχείο ΑΓΙΘ). Εικ. 2: Σφίγγα από κορινθιακό αγγείο (Αρχείο Στ.Τσάκου)

113 9801 2-06-99 10KX3 1:10000

Κοτώνας Αγγλικής Σχολής Ίππικου 1914-1918 (Αρχείο Συλλόγου)

